

Hány év, hány tárgy, hány történet?

Arról talán fölösleges e lap hasábjain vitát nyitni, szükség van-e ma múzeumokra, gyűjteményekre. Szüksége van-e az egyénnek, a kisebb-nagyobb közösségeknek, az oktatásnak, a társadalomnak ezekre az igen sok közpénzből finanszírozott intézményekre, „mauzóleumokra”? A cél az adornói ragadványnév sugalmazásának éppen az ellenkezője lenne: nem eltemetni a tárgyakat, a személyes és a közösségi múlt tanúit a – nemrégiben még közkeletű jelzővel – „porosodó raktárak” mélyén, jobb esetben rendszerbe, leltárba sorolva, hanem életre kelteni őket. Az Evangélikus Országos Múzeum korábbi állandó kiállításának mottója rézlemezből kivágott mives betűkkel a kiállítótér kapujában volt olvasható: *hic mortui vivunt, muti loquuntur*. Itt a holtak élnek, a némák beszélnek. A szakma legnagyobb kihívása ma, hogy a többrétegű világ valóságában megtalálja vagy megteremtse a helyét a múlt tárgyainak, történeteinek és tanulságainak.

Épp az a dolgok nyitja! Hogy a tárgyakat ne tekintsük pusztán leletnek, hanem meglássuk és megláttassuk bennük, hogy a tradíció részei vagy részesei, hogy hitelességük minden értekezésnél többet mondhat, hogy a hozzájuk fűződő történetek máig szóló tanulsággal szolgálnak. És ami a legfontosabb: ezek a tanulságok nem egy szűk szakma bogaras kíváncsiságát elégítik ki, hanem élni segítenek. A múzeumok – így az egyházi múzeumok is – a mában léteznek. Ezért elengedhetetlen, hogy a kortárs kultúra is teret nyerjen a falaik között. Ha nem akarjuk, hogy eltemetett tárgyaknak szolgáljon sírhelyül, hát energiát, pénzt és fáradságot nem kímélve kell a múlton jövőt építeni.

Az egyházi múzeumok elé frappáns példát állított a Magyar Zsidó Múzeum *100 év – 100 tárgy* című kiállítása (2016. április 9-től). Már a kezdet is beszédes: 1916 januárjában egy Hold utcai magánlakásban nyílt meg a Magyar Zsidó Múzeum. A zsidó értelmiségiek kezdeményezésére – Európában ötödikként – indult gyűjtés eredményeképpen ekkor már közel 1500 tárgyat számlált a gyűjtemény, elsősorban zsidó szertartási tárgyak és a magyar zsidók történetét bemutató történelmi relikviák. És hazánkban nem is ez volt a zsidó kultúra tárgyi emlékeinek első nyilvános bemutatása! 1884-ben az Iparművészeti Múzeum a világon elsőként válogatott be judaikákat egy nagy nemzeti tárlat, a Történelmi Ötvösmű Kiállítás tárgyai közé. Tizenkét évvel később az Ezredéves Országos Kiállításon néhány tárgyat ezek közül újra bemutattak. A tárgyak a zsidó kultúra kontextusa mellett ötvöstörténelmi, köztörténelmi, művelődéstörténelmi és vallástörténelmi kontextusokba kerülve újabb és újabb történetekkel, jelentésrétegekkel lettek gazdagabbak, miközben a tárlókban mellettük állókra is más fény vetülhetett. A következő viharos évtizedekben is egyre gyarapodott a múzeum anyaga, tükrözve a lehetőségeket, a történelmi viszonyokat, az asszimilációt és disszimilációt, de azt is, hogy a közösség önképe hogyan változott az idők során. Így a gyűjteménybe kerülés – újra feltárt – mikéntje ugyanolyan fontos információt hordoz, mint az adott tárgyban megtestesülő történetek. Az elmúlt száz évben bekerült száz nagyon különböző, egyedi tárgy együttállása finoman árnyalt képet ad a magyarországi zsidók történetéről, kultúrájáról. A kurátorok vallomása szerint: „Minden egyes kiállított tárgy története egyedi és különleges; de ha együtt nézzük és értelmezzük őket,

akkor megismerhetjük a magyarországi zsidók történetének és kultúrájának szinte minden rétegét. Mindazt, amit eleink örökségül, megőrzendő és továbbadandó értékként hagytak ránk, hogy tanulmányozásuk során újra és újra megerősíthessük és újraértelmezhessek saját helyzetünket is.”¹

Számos egyházi múzeum – ahogy az Evangélikus Országos Múzeum is – megújulás alatt vagy előtt áll. Voltak évek, amikor igen mostoha volt a sorsuk, inkább csak „főpapi kincstárnak” vagy néhány elszánt csodabogár szenvedélyének tartották őket sokan.

Ma az egyházi múzeumokra másképp tekint a közvélemény. A „vallási turizmuson” túl oktatási helyként, tájékoztatósi pontként és a társadalmi párbeszédre alkalmas térként tekintenek rájuk. Míg a hazai múzeumoknak csak közel 5%-a egyházi fenntartású, beszédes adat, hogy 2014-ben az egyik legjobban jövedelmező „múzeum” a Mátyás-templom volt (*HVG*, 2015/44. 19. o.): a központi költségvetés több milliárdjából felújított és az állam kezéről az egyházhoz csak 1999-ben visszakérült emblematikus épület és intézmény több mint félmilliárd forint bevételt hozott a katolikus egyháznak. Több belépőt (436 ezret) adtak el, mint a Szépművészeti Múzeumban, pedig az volt a Rembrandt kiállítás éve! Arról nem is beszélünk, hogy az ingyenességnek náluk sokkal szigorúbbak a feltételei, mint egy állami intézményben. Ennek 2% kontra 26% volt az aránya. De hasonlóan a tihanyi bencések is csak 3%-nak, a pannonhalmiak 9%-nak engedték az ingyenes belépést. Ugyanakkor vannak

olyan állami, leginkább megyei múzeumok, ahol 70-80% az ingyenes látogatók száma. 2014-ben a látogatottságot tekintve az első tizenöt legnépszerűbb múzeum között ott találjuk a Mátyás-templomot, a tihanyi és a pannonhalmi bencés apátságot, összesen 600 ezer látogatóval.

Nyilvánvaló, hogy minél több az ingyenes és kedvezményes belépés, állami, fenntartói támogatás nélkül annál kevésbé életképesek ezek az intézmények, de olyasmit kínálnak, amit más típusú intézmény nem tud: értéket, egyediséget, megismételhetetlenséget és nagyon gyakran élményt. A szakmának el kell érnie, hogy a múzeumok, az egyháziak is, megkerülhetetlenek legyenek. Hiszen Magyarországon 2013-ban 1000 lakosra 923 múzeumlátogatás jutott a KSH adatai szerint.² Ez is hihetetlen érték, nem csak a mintegy 32 millió leltározott múzeumi tárgy! Ugyanakkor soha nem látott lehetőség is.

A *Credo* az evangélikus gyűjtemények megújításának apropóján körkérdéssel keresett fel egyházi és világi szakembereket. A 47–60. oldalon olvashatunk arról, hogyan látják ők az egyházi múzeumok közelmúltját, jelenét és jövőjét. Érdekes múzeumi és múzeumon kívüli kontextusban is eltöprengenünk kulcsszavaikon: hagyomány, tradíció, önkép, érzékenység, gondolkodás, választás, szabadság.

Zászkaliczky Zsuzsanna

¹ http://est.hu/cikk/119188/100_100_ev_-_100_targy_-_szazeves_a_magyar_zsido_muzeum.

² <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kozgyujt/kozgyujt13.pdf>